

Lidt om Fattigpleje Øsløs-Vesløs-Arup for 100 År siden.

Ved N. Sodborg, Vesløs.

I "Historisk Årbog for Thisted Amt" for 1910 gav jeg en lille Skildring af Fattigplejen i Øsløs-Vesløs-Arup Kommune for Årene 1804-07. Her følger nu en Fortsættelse, der i enkelte spredte Træk kan kaste lidt Lys hen over den Tids offentlige Fattigforsørgelse.

Fattigkommissionens Formand er jo Sognepræsten, som er vekerværdige Hr. Christofer Türck; han leder med Dygtighed og Myndighed Kommissionens Møder, fører Protokollen og opfører et smukt og velordnet Regnskab.

Den 10. April 1810 var Kommissionen samlet til Møde Øsløs Præstegård.

Til Fattigkassen i Øsløs var ved Proprietær Svinth, Vesløsgård, indkommen 20 Rdl. som Mulkter for forskellige Forseelser.¹⁾

"Peder Bundgård 2 Rdl.,

Elias Jakobsen 2 Rdl.,

Thomas Bundgård 2 Rdl.,

Peder Larsen 2 Rdl.,

Lars Rolighed 2 Rdl., og

Anders Koldsgård af Højstrup 2 Rdl., ialt 12 Rdl., fordi de alle seks havde nægtet at føre Blandings-Jord i Wesløsgårds Fald.

Endvidere har Lars Rolighed, fordi han foregav Sygdom i Høebjerring og Korn-Høst 1809, og på Grund deraf ej villet forrette hans til Wesløsgård pligtige Hoveri, bødet for Høebjerring 2 Rdl. og for Høsten 1 Rdl.

Ligeledes Marcus Jensen af Wesløs bødet 5 Rdl., fordi han fratog 2de Køer fra Wesløsgårds Dreng på Wesløsgårds Mark, ialt 20 Rdl., som herved sendes Deres Velærverdighed til Uddeling efter eget godt Befindende, kun at det offentlig fra Prædikestolen måtte være bekendtgjort, hvorfra de fattige nød den Indtægt, da jeg altså ingen anden Cvittering behøver. — Svinth."

Hr. Svinth er Øjensynligt særdeles tilfreds med og også lidt skadefro over, at de ovennævnte Gårdmands Navne kan nævnes fra Prædikestolen i denne Forbindelse.

I Årbogen for 1910 er fortalt om Jens Høeghs lille Pige, soo Præsten havde taget hjem til Præstegården på Grund af, at Forældrene led af en hæsliig Sygdom, og ingen andre vilde tage hende i Pleje. Det var jo smukt gjort af Præsten, selv om han får Betaling for at have hende; vi ser nemlig, at han i Kommissionen får Betalingen presset noget op og forlanger Penge til et Par Træsko til hende.

Den 26. Juli 1811 er Jens Høegs Datter igen på Tale i Fattigkommissionen. Barnet hang nemlig trods alt inderligt ved sine stakkels Forældre og var nu løbet hjem til dem. Derom beretter den gamle Protokol således:

"Præsten erindrer for Com., at Jens Høegs mindste Datter, som han havde i sit Hus, var nu hjemme hos sine Forældre. Ofte og ved Lejlighed havde han påmindet Faderen og Barnet, at de for Smittens Skyld aldeles ingen Samqvem måtte have med hverandre, hvilket alt var forgæves, da Forældrene holdt dette Barn til sig, så ofte hun gik i Kiæret at vogte Kreaturer. Således skete det for få Dage siden, at den lille Pige gik i Kiæret at vogte, lod Kreaturerne gå, hvor de vilde, og gik ind til sine Forældre, hvor hun med koghed Vand skoldede sine Ben, så at hun næppe kunde gå. Forældrene lagde hende i Seng og lod hende blive der til Aften - I Stedet for strax at bringe hende til Præstegården. I Mørkningen kom Pigen hoppende, og efter at hun havde fået at spise, kom Præsten til hende og spurgte, hvor hun havde været; hvorpå hun svarede: "Hjemme hos mine Forældre." Præsten kom nu i Forlegenhed, da Barnet kunde være smittet, og for sine Folks Skyld måtte han lade hende gå hjem igen, da ingen vilde tage imod hende, ligesom og hun nu i den travle Høebjerrings Tid behøvede Tilsyn og Opvartning, hvortil Præsten havde ingen Folk. Med Glæde gik Pigen hjem til sine Forældre, og da disse så ofte havde anholdt for Com. at få en Opvarter, som de og undertiden kunde trænge til, men ingen havde været at formå dertil for Betaling af Frygt for Smitte, så har de nu deres eget Barn, som dog ikke kunde holdes fra dem, og som ingen vilde tage imod, men som Præsten og Fattigvæsenet havde kostet så meget på for at redde hende fra Ødelæggelse og Sygdom; og således ved at blive ved Forældrene kunde få den Opvartning, de behøve af dette Barn, ligesom og det bliver mindre farligt for det almindelige, når denne Pige er bestandig hos Forældrene, da enhver så kan tage sig vare, end når hun ved hver Lejlighed stiæler sig ud til dem, og således ubemærket vandrer måske med Smitte blandt Folk. Com. fandt derfor at vælge af 2de onde Ting den mindste og således overlade Forældrene deres Datter."

Den lille Pige var mange Steder, til sidst hos en Jomfru Beck i Øsløs, som skulde tage hende for 20 Rdl. og Klæder årlig. Ved Mødet d. 5. Juli 1813 er der

¹ Protokol for Øsløs, Wesløs of Arup Sognedistricts Fattigvæsen 1804. I Landsarkivet i Viborg.

igen af Hr. Svinth til Vesløsgård dikteret forskellige Mulkter.

”Indsendt fra Hr. Proprietær Svinth 1 Rdl. Courant, som er en Mulkt af Anders Thomsens Dreng Christen for at have udtaget hans Madfaders Galt af Hr. Svinths Gård uden hans Vidende. Nok 5 Rdl. C., en Mulkt af Christen Thomsens Søn Erich for at have frataget Hr. Svinths Dreng 8te Får, som var optagne.

1813 d. 12. Oktbr. forhandlede blandt andet følgende:

”Endvidere er ved Døden afgået Almissem Lem Christen Tranum d. 19. Augustii. Hans Efterladenskaber vare ringe og bestod i nogle Gangklæder; disse blev efter Com. Samtykke bortgivne til den fattige Thomas Eliassen, som næsten var nøgen og gik omkring i Sognene at underholdes og at forrette for Føden, hvad han kunde. . . En Mulkt af 2 Rdl. C., som Hr. Proprietær Svinth haver indsendt fra Sognefogdens Søn Thomas i Wesløs for uden Tilladelse at have forladt sit Hovarbejde.

Endvidere havde Præsten ved at undersøge de bortkaldte Krigsmænds Familiers huslige Tilstand her i Districtet erfaret, at de især mangle Fisk til Huusholdning, da de nu skulde have Sognefolket til Arbejde, Tærskning med videre, og derfor indkøbt på Fattiggassens Regning til Chr. Pedersen i Øsløs 3 Snese Helt á 4 S. d. C. pr Stykket. Til Søren Jørgsensens Familie 3 Sn. Helt. Til Jens Christensen Manstrup 1½ Sn. og til Chr. Mogensen 1 Sn., og udgør dette Indkøb af Fisk i alt Summa 18 Rbdlr. 85¼ Skil., som efter Amtets Approbation bliver af Districtscassen at betale Præsten.”

1816 d. 3die Juli behandlede en ret ubehagelig og sørgelig Sag angående en Mand ved Navn Niels Gregersen eller Niels Smed fra Arup, men som nu boede i Østerild. Hunstrup Fattigforstanderskab vilde have ham på Arup Sogns Fattigvæsen, da han en Gang havde ejet en Bondegård i Arup. Niels Gregersen havde nemlig ejet den største Gård i Arup, Baggården, men havde ved et vildt Liv sat det hele overstyr, og han og hans Familie levede nu i den yderste Fattigdom. I Mødet oplyser Præsten Kommissionen om Sagens Sammenhæng. Desværre er den gamle Protokol her på flere Steder ulæselig og opædt af Møl.

”. . . . Efter sædvanlige kiærlige Omgang med Fruentimmere (N. G. havde nemlig 2 uægte Børn) indyndede han sig som Tjeneste-Karl ved Fægørsund i en Familie i Baggården i Arup. Denne Gårds Besidder og Ejer var Enken Anne Marie Nielsdatter. Hun havde en Datter, som Niels Gregersen ægtede. Svigermoderen havde fordelagtige Tanker om N. G., tog ham

derfor i sit Huus at bestyre Gårdens Drivt og mulig efter en Prøve ved retskaffent Forhold afstå Gården til ham. Ved hård Medfart med Enken og Forsømmelighed i Gårdbruget mistede Niels Gregersen Enkens Godhed, da han ofte mod hendes Vidende . . . (ulæseligt) bortsolgte Kreaturer, ja Gården selv, og lod Sæden om Høsten ligge på Ageren og forødes, og da Sognet vilde . . . hielpe at hiemføre samme, forbød han sådant.”

Det ser ud til, at Niels Gregersen i ”den behagelige Tid”, som det hedder, og dermed menes sikkert den Tid, da han stod godt anskreven hos Enken, havde franarret hende Gården og på ”slet Papir” fået opsat et ”Instrument”, der gør ham til Ejer af Gården. Dette Forhold går over i Proces og Dom, men da har han allerede ruineret både sig selv og Enken.

”Ved denne Proces og ved Niels Gregersens ilde Medfart, som meldt, er Enken i yderste Fattigdom og efter Anmodning til Com. virkelig trængende til Understøttelse, ligesom og Husmand i Arup Christen Mogensen, givt med Enkens Syster, har hidindtil, for at holde Enken med 3de Børn i Gården, brugt det lidet, han eiede. Tvende Familier er altså sat i trængende Omstændigheder, at de kan behøve Understøttelse, Og som N. G. alleene er Årsag, og skulde nu N. G. være den 3die. Fattigcommissionen for Hunstrup Sognedistrict fortæller, at N. G. er bleven trængende for sin Hustrues Skyld, og at hun, som er født i Arup Sogn, derfor skulde og der forsørges. Det har altid været anset som rigtigt, at ingen burde give sig, førend han kunde ernære en Kone, og da Manden er Hustruens Hoved, bør Manden . . . (sørge?) for Hustruen som sit eget Legeme . . . . Ikkuns et År har N. G. været i Aruup som Tieneste-Karl og Mand . . . det vilde være besynderligt, om han således skulde med Familie indskrives blandt de Fattige her, da han er fød i Østerild og boer der . . . . Com. for Hunstrup og Østerild anfører iøvrigt, at N. G. får ikkun 10 Rbdl. i Løn, og at han derimod skal . . . (bidrage?) til sine uægte Børn 6 Rbdl. til det ene og 6 Rbdl. til det andet. Niels Gregersen med Hustru er unge raske Folk, som vel kunde øve dem i Arbejde og således fortjene mere, ja som andre Fattige fortjene til Livets Nødtørft, og troede Com. iøvrigt, at Arup ikke burde straffes for disse uvedkommende uægte Børns Skyld. På Grund af foranførte formener Com. for Øsløs, Vesløs, Arup Sognedistrict, at Niels Gregersen med Familie bør forsørges der, hvor han har sin Hiemstavn, og hvor han opholder sig . . . .”

Fattigvæsenets Udgift for Året 1817 beløber sig ialt til 6 Tdr. 3¾ Skp. Rug, 23 Tdr. 3 Skp. Byg, 72 Lispund Brød, 249 Rdl. 13 Skl. 29 Læs Tørv og 1 Læs Lyng. De fattige var delt i 3 Klasser i hvert Sogn; det var ikke meget, der bevilgedes dem; her skal anføres et Par Eksempler:

”Kiersten Simonsdatter, Øsløs, 1½ Td. Byg, 24 Lpd, Brød. 4 Rdl. 8 Læs Tørv årligt.”

”Grethe Kier, Vesløs, 2 Tdr. Byg, 24 Lpd. Brød, 5 Rdl. 8 Læs Tørv årligt”.

Med hvert Regnskab følger Liste over, hvor meget hver enkelt af Beboerne er pålignet af Korn, (Rug. Byg, Ærter), Gryn, Brød, Ost, Penge, Smør og Ilding.

Anno 1825 d. 6. April fremstillede sig for Kommissionen

”Poul Preus, for hvem var betalt Husleje og Ophold, Poul Preus havde lovet. selv at samle lidt sammen til Husbygning, ligesom også Com. havde lovet at være ham behjælpelig, men da Preus ikke havde gjort noget ud af sit Løvte, kunde Com. ikke antage ham, da Kassen var fattig, og Districtsbeboerne stod til Rest med kgl. Skatter o.s.v. I øvrigt var det enhver bevidst, at Preus kunde foretage sig adskillige Håndarbejder, var frisk og sund, ongefær 35 á 36 År gl. han kunde altså let fortjene Ophold, Husleje m. v., når han selv vilde og således uden al Grund indskyde sig på Fattigvæsenet.”

Ved næste Møde d. 24. Maj 1825 forhandlede igen om Preus.

”Ved forrige Møde afviste Com. Poul Preus på Grund af, at han havde foretaget sig at sove til Middag, spise, hvad han havde, og dertil efter Behag (drikke) Brændevin; forsømte således sit Håndarbejde, hvorved han skulde ernære sig og forhverve Husleje. For at vække ham til Eftertanke og Orden, udskiød Com. ham af Fattigvæsenet, især da den forhen både havde betalt Husleje for ham, som han selv havde accorderet uden derom at tale med Com.; og som Poul Preus selv havde lovet at forskaffe sig selv Træer til et Huuses Opbyggelse for ham,

men såsom efter Løvte aldrig tænkt derpå. Da nu dette Menneske har været i Districtet i flere År og kan ernære sig ved sine Hænders Gerning, så tillod Com. ham at indflytte i Fattighuset, Frederiks-Gave kaldet (der boede på en Gang fire enlige Piger), og i det Værelse, hvor Qvindemennesket Maren Stærup nu er, da hun igen indflytter til Bonne Skræm og Karen Marie Poulsdatter til Maren Skræder.

For Com. fremstod Jens Pedersens Kone i Wesløs og begærede, at hun af Fattigvæsenet måtte få Vederlag for en Vadmelstrøje, som Almissemichel gamle Michel havde fået. Selv havde vel Michel handlet om denne Trøje uden at rådføre sig med Fattigvæsenet, men da Com. vidste, at den Fattige behøvede Trøjen, som var god og varm for ham i sin Skrøbelighed, så kunde Com. ikke andet end tilstå hende Betaling for Trøjen; - men da hun begiærede for samme 1 Rdl. 4 Skl., lovede Com. derfor at betale hende 1 Rdl. 2 Skl.”

Fra Mødet d. 12. Januar 1826 er tilført Protokollen følgende:

”Ved denne Lejlighed blev for Com. anmeldt, at Karen Stærup, der med 2de småe Børn havde sit Ophold i Fattighuset i Øsløs, var for nogen Tid bortrejst uden at lade nogen vide hvorhen, og når hun agtede sig tilbage, og i Huuset efterladt sig disse 2de Børn i en ussel Tilstand. Com. så ingen anden Udvej end uopholdelig at antage sig disse umyndige Børn, der af Hunger og Kulde nær vare forsmægtede, og efter foregående Accord hensatte det ene hos Husmand Poul Tranum og det andet hos Stefan Nielsen . .”

Det var sidste Gang, Pastor Türck kom til at underskrive Protokollen, få Dage efter var han ikke mere blandt de levendes Tal; han døde d. 17. Januar 1826.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1919, side 81-88)